

Bogumił Skoczyński, Jadwiga Grysa

Francuskie mediateki : klucz do wiedzy i kultury XXI wieku

Biblioteka 1 (10), 59-71

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bogumił Skoczyński, Jadwiga Grysa

FRANCUSKIE MEDIATEKI KLUCZ DO WIEDZY I KULTURY XXI WIEKU

I. RÓŻNORODNE ROZUMIENIE POJĘCIA „MEDIATEKA”

Jeśli pojęcie „biblioteka” jest od dawna zadomowione w tradycji kultury (dość powiedzieć, że stosujemy je nawet do babilońskich zbiorów tabliczek klinowych), to już hasło „mediateka” (franc.: „la médiathèque”) budzi różne skojarzenia, choćby z racji swej relatywnej nowości.

Czym więc jest mediateka i jaki jest jej stosunek do klasycznej, tradycyjnej biblioteki, z której w ostatnim ćwierćwieczu się zrodziła jako jej najnowsza mutacja.

W latach 1960-1990 biblioteki francuskie wtapiały się w trójczłonowy schemat: biblioteka dla dorosłych - dyskoteka (w pierwotnym znaczeniu zbioru płyt i wszelkich nagrań muzycznych, czyli fonoteka) - biblioteka dla dzieci [9,15]¹. W latach 1981-1990 nastąpił gwałtowny rozwój bibliotek miejskich [10,18]. Wiele nowych bibliotek budowanych w latach 70-, 80- i 90-tych przybierało nazwy „mediateka” [8,8], ale samo pojęcie wykluczało się i precyzowało swe znaczenie stopniowo. Sprzyjał temu gwałtowny rozwój nowych mediów od początku lat osiemdziesiątych (zapis wideo, kompakty, CD-ROM, itp.).

Najprostszą i zarazem najbardziej przejrzystą definicję mediateki formułują Michel Sineux „biblioteka + dyskoteka = początek mediateki” [9,15] i François Marin „mediateka = biblioteka multimedialna” [11,30]. Z początku można mówić bardziej o pewnym marzeniu niż o realnej rzeczywistości [9,15].

Dla jednych mediateka jest „nie tylko źródłem informacji i dokumentacji, ale również źródłem wyobraźni i twórczości” [5,28], dla innych ponadto „uprzywilejowanym miejscem spotkania, życia, pracy, miejscem codzienności” [1,492]; jeszcze inni podkreślają fakt, iż dla publiczności dostęp do nowoczesnej biblioteki oferującej informację w nowej formie jest prawdziwą i cenioną szansą [8,10]. Sama koncepcja mediateki zawiera w sobie takie podstawowe elementy jak bogate kolekcje, wolny dostęp do nich, multimedia [8,11] i wielość usług oferowanych czytelnikowi / widzowi / słuchaczowi [10,18].

Poprzez uniwersalizm gromadzonych zbiorów różnego typu (druk, multimedia,

¹ Zastosowany tu system odsyłaczy odwołuje się do bibliografii zamieszczonej na końcu artykułu: pierwsza cyfra wskazuje pozycję w bibliografii, druga - stronę.

itp.) mediateka pełni funkcję „zbiorowej pamięci” społeczeństwa (wg określenia Michela Bouvy - cyt. za M. Sineux) [9,16] - definicja ta eksponuje tendencje współczesnych mediatek do ulegania formule encyklopedycznej zawartości rozrastających się zbiorów i pokusę posiadania tego, co tylko się da (*programmes à contenus universalistes quelle que soit la taille de la médiathèque*) [9,16]. To była przyczyna forsowania w latach 1985-95 projektów mamucich mediatek będących wyrazem ambicji, potęgi i afirmacji samego siebie [9,16] przez ich twórców i przez władze municypalne.

„Czy więc to, co nazywamy mediateką byłoby czymś innym niż współczesną biblioteką? Niektórzy powiedzą - zauważa Anne-Marie Bertrand - że jest to tylko kwestia słów. Jednoczesna oferta różnych mediów w jednym miejscu tworzy inną tożsamość instytucji. Inaczej mówiąc, mediateka nie jest tylko sumą biblioteki (wypożyczanie i konsultacja książek), dyskoteki, wideoteki, artoteki (= zbiorem dzieł sztuki - *przypis autorów*), kolekcji programów komputerowych (*franc.: logithèque - przypis autorów*)... Całość jest czymś innym niż sumą części składowych. Mediateka jest specyficzną propozycją kulturalną [8,10]. „Mówić o mediatece à propos transformacji biblioteki municypalnej to używać skomplikowanego terminu dla wyrażenia prostej idei. Słowo oznacza instytucję kulturalną otwartą wobec świata i na świat, centrum możliwości, zgrupowanie usług i biegun doskonałości!” [8,10].

Niektórzy autorzy, jak np. Philippe Debrion, przyznając, że pojęcie mediateki zawiera w sobie i konkretyzuje wiedzę i informację zespoloną w jednym miejscu, kwestionują zarazem jego precyzję, gdyż według nich termin mediateka pozostaje nadal nieostry [12,32], ponieważ każdy podkłada pod niego to, czego sam oczekuje i niekiedy pierwsze zetknięcie z mediateką wywołuje pewnego rodzaju frustrację, gdyż nie wszystkie usługi są w niej oferowane [12,32].

II. CZAS POWSTANIA ANALIZOWANYCH MEDIATEK

Zanalizowane mediateki powstały w ostatnim dziesięcioleciu: *Médiathèque de la Cité des sciences et de l'industrie de La Villette* - 1986-89, Arles - 1989, *Le Blanc-Mesnil* i *Saint-Quentin-en-Yvelines* - 1993, *Issy-les-Moulineaux* i *Saint-Étienne* - 1994-95. Są to daty orientacyjne, często sygnalizujące tylko sam moment otwarcia instytucji, gdyż tworzenie mediateki jest przedsięwzięciem bardzo złożonym i trwa zwykle kilka lat, czego klasycznym przykładem jest *La Villette* (pod Paryżem), która otwarła swe podwoje w marcu 1986, rozpoczęła wypożyczanie książek w październiku 1987, wypożyczanie czasopism w marcu 1988, nagrań dźwiękowych w styczniu 1990, a *Salę Louisa Braille'a* otworzyła zaledwie rok wcześniej, w styczniu 1989 roku.

III. JAK BIBLIOTEKARZE FRANCUSCY WIDZĄ ZADANIA MEDIATEK

Nowe „media odnajdują w mediatekach swoją prawdziwą funkcję, swoje prawdziwe powołanie, którym jest informacja i komunikacja między ludźmi” - zauważa Anne-Marie Bertrand [8,9]. Misją tej nowej mutacji bibliotek jest dostarczanie wszystkim informacji, edukacji i kultury, bez względu na ich wiek, poziom wykształcenia, kultury lub status ekonomiczny [ibidem].

Z jednej strony biblioteki - mediateki odpowiadają na rosnące potrzeby publiczności w dziedzinie dokumentacji życia zbiorowego, z drugiej strony zachowują elastyczność i podatność na zmiany, zachęcają do różnorodnych działań w sferze kultury, nie kierując się wąskim przygotowaniem i unikając krótkowzrocznego dydaktyzmu [8,12], a zarazem są instytucjami przechowującymi to, co nazywamy zbiorową pamięcią miasta, lokalnej społeczności, wreszcie całego społeczeństwa, pozwalając mu kształtować i zachowywać swoją tożsamość [3,308; 8,12]. Ta wielość zadań jakie stawiają sobie mediateki realizowanych w tak szerokim spektrum usług i działań wyróżniają owe przedsięwzięcia jako szczególne miejsce spotkań wiedzy, informacji i publiczności.

Jeśli nowy francuski termin określający usługi mediatek, *infodoc* (= *information + documentation - przypis autorów*) [12,33] jest zrozumiały sam przez się, to już *formathèque* (rodz. żeński) wymaga bliższego wyjaśnienia. Lingwistycznie rzecz ujmując jest on złożeniem rdzenia „*formation*” (kształcenie) i przyrostka „*thèque*” (grec.: zbiór czegoś, dosł. szkatułka do przechowywania czegoś). Philippe Debrion określa *formathèque* jako „centrum zasobów informatycznych przeznaczonych do samokształcenia i zdobywania wiedzy w różnych dziedzinach, w szczególności dzięki nowym narzędziom multimedialnym łączącym różne środki ekspresji w jednym nośniku informacji” [12,33]. „Jednakże celem *formathèque* jest: nie tyle rozwijanie praktyk samokształceniowych - uważa Philippe Debrion - co oferowanie publiczności dodatkowego dostępu do wiedzy, m. in. poprzez multimedialne programy nauki języków obcych na dyskach kompaktowych, które cieszą się szczególnym powodzeniem” [ibidem].

IV. KTO UCZĘSZCZA DO MEDIATEKI: STRUKTURA PUBLICZNOŚCI

Odpowiedź na tak postawione pytanie jest niezwykle prosta: publiczność mediatek reprezentuje, jak można się było spodziewać, niemal pełny przekrój demograficzny: od dzieci (przykładem La Villette) [2,141] do ludzi w podeszłym wieku. Interesujące, nawet zaskakujące w swej głębi jest oddziaływanie mediatek na lokalne społeczności. Otwarta w 1989 *Médiathèque d'Arles* miała po dwudziestu miesiącach działania 17 tys. zapisanych czytelników, tj. jedną trzecią populacji miasta (3.308), a *Médiathèque de la Cité des sciences et de l'industrie* usytuowana w Parc de La Villette przyjmowała dziennie około 4 tys. odwiedzających [4,34].

W tej ostatniej, mediateka dla dzieci dysponuje nie tylko książkami, czasopismami i gramami odpowiednimi dla wieku swej publiczności, filmami animowanymi i dokumentalnymi, ale także komputerami pozwalającymi na korzystanie z komputerowych programów edukacyjnych. Obok więc tradycyjnych zajęć, typu opowiadania bajek i baśni, mamy zajęcia oparte o najnowocześniejszą high-tech. Przykładem tego, że mimo wszystko człowiek decyduje o obliczu mediateki, jego wyobraźnia oraz inicjatywa, była impreza „Naukowe książki japońskie dla dzieci”, podczas której przekazano do dyspozycji dzieci i ich rodziców 150 książek japońskiego wydawcy Fukuinkan, impreza zorganizowana w specjalnie na tę okazję odtworzonym tradycyjnym wnętrzu japońskiego domu [2,141].

Zbędne jest dodawać, że Médiathèque de La Villette regularnie odwiedzają klasy szkolne (Classes Villette), a pracownicy médiathèque des enfants zorganizowali „klasy mediateki” (Classes médiathèque), coś w rodzaju polskich pracowni lub kółek zainteresowań [ibidem].

V. PRÓBA OPRACOWANIA KARTY MEDIATEKI

Na przykładzie tekstu karty mediateki (Charte pour la Médiathèque de la Cité des sciences et de l'industrie de La Villette), co prawda mediateki specyficznej, bo powołanej do propagowania nauk ścisłych i politechnicznych, zorientujemy się po pierwsze w celach, zadaniach i wytycznych organizacyjnych tego przedsięwzięcia, a po drugie karta ta stanowić będzie dla nas ilustrację tego, w jaki sposób sami twórcy i pracownicy mediateki widzą swoją rolę w środowisku, dla którego pracują. Zacytujmy więc kluczowe fragmenty Karty [4,39-40].

„Mediateka kieruje się pięcioma zasadami:

1. Mediateka należy do Cité des sciences et de l'industrie

„Cité des sciences et de l'industrie jest instytucją o charakterze przemysłowym i handlowym. Finansowanie jej jest zapewnione dzięki subwencjom państwa i środkom własnym, w których zwiększaniu mediateka bierze udział”.

„Mediateka współuczestniczy w realizacji ambicji Cité, którą jest zapoznanie szerokiej publiczności z naukami ścisłymi, techniką i przemysłem... [tak, aby publiczność do niej uczęszczająca] mogła podzielać „przyjemność rozumienia”, lepiej wypełniać swoją rolę obywatela w społeczeństwie, w którym większość wyzwań [współczesności] zawiera w sobie jako część składową naukę i technikę”.

„Mediateka współdziała w misji służby publicznej Cité stawiając sobie trzy wielkie cele:

- rozwój rozrywki związanej z kulturą i informacją dla coraz to większej liczby ludzi;
- udział w akcjach edukacyjnych i pedagogicznych w łączności z systemem szkolnym (od przedszkola do szkoły średniej) i para-szkolnym;

- rozwój kształcenia w zakresie informacji dla profesjonalistów”.

Centrum badań historii nauki i techniki (Centre de recherche en histoire des sciences et techniques) jest organizacyjnie związane z mediateką. Zarządzane wspólnie przez Cité i CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique - odpowiednik Polskiej Akademii Nauk - *przypis autorów*) przyjmuje badaczy historii, nauki i techniki XIX i XX wieku.

2. Mediateka jest biblioteką publiczną

„Mediateka kieruje się zasadami rządzącymi bibliotekami publicznymi, takimi, jakie są zdefiniowane na płaszczyźnie narodowej przez profesjonalne stowarzyszenia i na płaszczyźnie międzynarodowej przez Fédération Internationale des Associations de Bibliothécaires (IFLA) i UNESCO”.

Mediateka, biblioteka multimedialna, oferuje z jednej strony w wolnym dostępie do półek, kolekcję dokumentów na temat nauk ścisłych, techniki i przemysłu, z drugiej strony specjalistyczny zbiór z historii, muzeologii i dydaktyki nauk ścisłych i technicznych, zarezerwowany dla czytelników pracujących naukowo. Dostęp do tych zbiorów jest darmowy. Książki, czasopisma i nagrania mogą być wypożyczane na zasadzie abonamentu. Proponuje się także inne usługi płatne, takie jak korzystanie z banków danych.

3. Mediateka pełni misję pośrednika

„Mediateka pełni rolę pośrednika między szeroką publicznością, a dokumentami naukowymi i technicznymi”. Daje ona priorytet literaturze popularnonaukowej, lecz pragnie również służyć informacją naukową i techniczną profesjonalistom.

„Nauki humanistyczne i społeczne nie są traktowane jako samodzielne dyscypliny, ale włączone według tematyki w różne sekcje ogólnego planu klasyfikacji rzeczowej”.

„Mediateka stawia do dyspozycji użytkowników skomputeryzowany katalog, z którego można skorzystać poprzez sieć komputera”. „Całość operacji selekcji, gromadzenia, opracowania i udostępniania powinna kierować się troską o dostępność dla publiczności”. „Plan klasyfikacji rzeczowej, leksyka haseł indeksu mają za cel dostosowanie się do różnego rodzaju publiczności”.

„Polityka gromadzenia zabezpiecza obecność dokumentów odpowiadających celom ogólnym (rozrywka, edukacja, kształcenie na poziomie profesjonalnym) i wyraża priorytet przyznany popularyzacji wiedzy (selekcja tytułów i, dla druków, ilość egzemplarzy). Priorytet ów powinien brać pod uwagę specyfikę różnorodnych nośników (druk, nagrania dźwiękowe i audiowizualne, programy informatyczne) ...”.

„Mediateka prezentuje się także jako okno wystawowe technologii informatycznych (dyski optyczne, specyficzny materiał dla osób słabo widzących)”.

4. Biorąc pod uwagę te wielki orientacje, mediateka jest miejscem otwartym

Powinna ona w szczególności [m.in.]:

- korzystać z rad naukowców i pracowników przemysłu z Cité i poza nim,

- rozwijać sieć pomocy i wymiany z bibliotekami publicznymi (zwłaszcza z regionu paryskiego),
- starać się, aby była znana wszystkim użytkownikom Cité.

5. Organizacja i tryb funkcjonowania mediateki

Mediateka kojarzy usługi tematyczne (organizowane według różnych pól wiedzy naukowej i technicznej) z usługami i oddziałami łączącymi różne funkcje" [4,39-40].

Konkludując stwierdzamy, że ta właśnie mediateka zakłada dwa bardzo rozbieżne cele: służyć wszystkim, tj. całej populacji, a jednocześnie obsługiwać wąską grupę profesjonalistów, co w zakresie gromadzenia zbiorów wyraża się priorytetem publikacji popularnonaukowych przy równoczesnym nacisku na publikacje specjalistyczne.

VI. ORGANIZACJA PRACY MEDIATEKI WIDZIANA OD STRONY PERSONELU

W Médiathèque de la Cité des sciences et de l'industrie zarządzanie, dostęp do katalogu i wypożyczanie są w pełni skomputeryzowane. Także wewnętrzny obieg dokumentów (gromadzenie, katalogowanie, opracowanie rzeczowe, oprawa, a nawet finanse) są zorganizowane na bazie programów komputerowych [2,137].

W obrębie danego oddziału każda ekipa tematyczna zajmuje się selekcją, gromadzeniem, opracowaniem, oprawą i udostępnianiem, także przygotowuje wystawy, konferencje, itp. w łączności z recepcją, która pierwsza przyjmuje odwiedzających, a więc każdy zespół zapewnia pełne zarządzanie swoimi zbiorami i w konsekwencji ponosi za nie całkowitą odpowiedzialność, tak więc nie ma wyspecjalizowanych działów zapewniających tylko jedną fazę zdobywania, opracowania i udostępniania dokumentów [2,142].

Jednakże marzenie twórców mediatek, aby dokonała się fuzja różnorodnych nośników informacji i całego multimedialnego łańcucha dokumentacyjnego dla zrekonstruowania kolektywnej pamięci społeczeństwa zderza się z ostracyzmem fanatyków słowa pisanego. Ponieważ często zdarza się, że przypisuje się relatywnie takie samo znaczenie wszystkim działom, są one bardziej zestawione jedno obok drugich, niż zachodzą na siebie, zachowując pewien rodzaj negatywnej autonomii polegającej na tym, że ich szefowie tylko z rzadka tworzą wspólną politykę mediateki jako całości [9,15-16].

VII. ORGANIZACJA PRACY MEDIATEKI WIDZIANA OD STRONY PUBLICZNOŚCI

Życzliwość i przyjazna postawa okazana w pierwszym kontakcie z mediateką jest jednym z zasadniczych wymagań publiczności i decyduje o jej opinii na temat całej instytucji [12,34]. Chodzi nie tylko o to, aby czytelnik od samego wejścia w progę mediateki czuł się dobrze, ale by od razu został „wessany” przez

mediatekę w cały wachlarz propozycji oferowanych publiczności, np. w La Villette tzw. „gabinet ciekawostek”, usytuowany na samym froncie, prezentuje w ciekawej formie panoramę narzędzi komunikowania od Buffona (XVIII w.) do naszych dni [4,34].

Czymś najzupełniej oczywistym jest przejrzysta, czytelna informacja wizualna o usługach mediateki usytuowanych według poszczególnych sal i pięter: specjalizacja działów i ich rozmieszczenie są natychmiast właściwie indentyfikowane i lokalizowane przez wizytujących [12,33].

Ponieważ zbiory mediatek są oferowane w dużej mierze w wolnym dostępie do półek, głównie dzięki zaprojektowaniu dużych, łatwo zmienialnych przestrzeni [3,309; 8,12 i in.], dało to nowy impuls praktykom czytelniczym takim jak: lektura - konsultacja - praca na miejscu [8,12]. Użytkownicy traktują mediatekę jako miejsce lektury, pracy, spotkań, przechadzania się tu i ówdzie, zaciekawienia się czymś, itp., jednym słowem jako „przestrzeń sprzyjającą przebywaniu w grupie” [8,12]. Na taką właśnie funkcję społeczną mediateki wskazuje doświadczenie pokazujące, iż w wielu miastach zależnie od dni tygodnia 30-50% przybyłych osób nie pożycza oferowanych dokumentów [8,12 przypis 13].

Publiczność mediatek może korzystać z wielu specjalistycznych sal, m.in. z sal wystaw, sal konferencyjnych, lektury zbiorów dawnych i lokalnych, lektury dla dzieci do lat dwunastu, lecz co ciekawsze, także z sal przegładania zbiorów filmowych i wideo, wreszcie z sal projekcji filmowych, gdzie raz mają miejsce cykle seansów filmowych, a kiedy indziej wygłaszane są odczyty lub odbywają się konferencje [11,30; 12,32].

Nie bez znaczenia dla użytkowników jest urządzenie, a ściślej umeblowanie wnętrza, np. kolorowe meble w sekcjach dla dzieci, kontrastujące z szarością codziennego otoczenia, terminale zintegrowane z ladami wypożyczalni, aby uniknąć „przeszkód” między czytelnikami a bibliotekarzami, tj. nie stwarzać między nimi zbytniego dystansu i zminimalizować poczucie administracyjnego aspektu operacji wypożyczania [12,34]. W czytelniach projektuje się dwa rodzaje przestrzeni: jedną, zajęta przez długie stoły do pracy na 16-24 stanowiska dla długotrwałych prac wykonywanych przez licealistów i studentów, oraz drugą, zagospodarowaną przez stojące pulpity, którym towarzyszą wysokie taborety dla szybkiej konsultacji, np. w przestrzeni Infodoc [12,34].

Cenną i ciekawą inicjatywą jest Sala Braille'a w La Villette, sala konsultacji dokumentów pisanych dla osób ociemniałych, otwarta w styczniu 1989 roku. Specyficzne urządzenia składają się ze skanera i programu komputerowego umożliwiającego odczytanie druku i jego tłumaczenie na głos z syntetyzatora dzięki specjalnie opracowanej karcie dźwiękowej: tak rozkodowany i odczytywany tekst może również zostać poddany transkrypcji na alfabet Braille'a albo zarejestrowany na kasecie lub dyskietce dla celów archiwalnych, ewentualnie dla późniejszej z nim pracy osoby ociemniałej. Na wyposażeniu sali znajdują się też lupy elektroniczne dla słabo widzących. Sala Braille'a wyposażona jest w kabiny pracy indywidualnej, w których przewidziano również miejsce dla osoby towarzy-

szącej niewidomemu. Z punktu widzenia architektury wnętrz szczególny nacisk położono na takie rozplanowanie i urządzenie przestrzeni, aby umożliwić ociemniałym jej percepcję w sposób dotykowy, słuchowy i węchowy: w tym wypadku skojarzono struktury z pachnącego drewna z wiecznie kwitnącym ogrodem, z szumem wody pochodzącej z fontanny i z rzeźbą, którą można oglądać i dotykać, a wszystkie te elementy pomyślano jako zasadnicze punkty przestrzennej orientacji dla niewidomych. Rozumie się samo przez się, że personel widzący został specjalnie przeszkolony do pracy z niewidomymi i z dokumentami w piśmie Braille'a [2,143]. Pomyślnie doświadczenia związane z tym eksperymentem skłoniły inne biblioteki - mediateki do naśladownictwa, co stało się zachęcającym znakiem na przyszłość [2,143].

VIII. SPECYFICZNE PROBLEMY GROMADZENIA DOKUMENTÓW W MEDIATEKACH

Przyszłego czytelnika/widza/słuchacza mediateki będą interesowały tylko w takim stopniu, w jakim znajdzie on coś dla siebie, coś zgodnego z jego zainteresowaniami. Co więc się gromadzi w mediatekach?

Lista pozyskiwanych dokumentów jest imponująca: druki (szerokie spektrum książek i czasopism: dla dzieci, młodzieży i dorosłych; popularnonaukowe i profesjonalne oraz na poziomie akademickim; o czcionkach standardowej wielkości i druki wielkimi literami dla słabo widzących, tj. livres en gros caractères [11,29]; albumy ilustrujące dzieła artystów lub albumy-przewodniki geograficzno-turystyczne), nagrania dźwiękowe (teksty bajek dla dzieci i literatura piękna dla niewidomych [11,29]; muzyka popularna i poważna na kasetach i płytach CD), nagrania filmowe i przeźrocza (kasety VHS z filmami dla wszystkich; filmy dokumentalne francuskie i obce, także utrwalające życie lokalnej społeczności, miasta, regionu; przeźrocza), programy komputerowe (głównie programy pedagogiczne i edukacyjne; gry komputerowe dla dzieci i młodzieży; programy komputerowe dla specjalistów konsultowane na miejscu). Wszystkie te dane są zawarte w: 2,136; 5,28-29; 10,23; 11,29, itp.

Médiathèque de Saint-Étienne posiada filmy 16 i 35 mm od roku 1922 (długi i krótki metraż; fabularne, burleski, animowane, dokumentalne; kolorowe i rysunkowe z szablonu; filmowców zawodowych i amatorów; filmy i nagrania wideo pedagogiczne, reklamowe, itp. [11,29].

Gromadzenie stawia sobie za cel rozszerzenie horyzontu wydawniczego, co polega m. in. na identyfikacji klasyków i dzieł niezbędnych z danej dziedziny, aktualizacji zbiorów poprzez nabywanie nowych edycji lub tłumaczeń, na wychwytywaniu najciekawszych serii popularnonaukowych na rynku francuskim, na poszukiwaniu poszczególnych numerów czasopism (tzw. numerów specjalnych) poświęconych danemu tematowi, na identyfikacji nazwisk pisarzy, naukowców, dziennikarzy, których wszystkie prace powinny znaleźć się w zbiorach, co jest określone jako prowadzenie polityki autorskiej [4,35].

Interesujące jest to, że mediateki wyznaczają sobie kwotowo wielkości tytułów w językach obcych nabywanych do swoich zbiorów [4,37].

W polityce gromadzenia mediatek zaskakuje zarówno różnorodność poziomów publikacji, wielość grup adresatów tych pozycji, różnorodność nośników informacji. W tej sytuacji rodzi się zasadne pytanie czy mediateki nie cierpią na chorobę suprauniwersalizmu. Czas i ewolucja tych instytucji pokaże jak się rzeczy w istocie mają.

W aktualnej sytuacji rozgorzała dyskusja wokół tego, jakie tendencje zwyciężą, co jest ważniejsze, co ma większą przyszłość: dokumenty pisane i drukowane, czy niematerialna informacja. Zdania są podzielone. Michel Sineux potwierdza „względny zmierzch słowa pisanego, które tak naprawdę dominuje jeszcze tylko w sektorze szkolnym i uniwersyteckim”, a ogólnie zaś lektura tzw. poważna ustępuje miejsca „przeglądactwu” (*feuilletage*), które przyczyniło się do sukcesu magazynów ilustrowanych „stawiając czytelnika w pośredniej pozycji między jednoczesną konsumpcją tekstów i obrazów” [9,51]. Tymczasem Francis Agostini broni tradycyjnej książki wskazując na rosnące powodzenie dobrych pozycji popularnonaukowych i poradników. Mediateka „wpisuje więc swoje działania w tę podwójną ewolucję, przekonana, iż... - dalej Francis Agostini cytuje *La Machine-Univers* Pierre'a Levy, wyd. Paris 1987 r. - książki nie zostaną wyeliminowane przez komputery i banki danych... [ponieważ] wielka sieć elektroniczna nie wyruguje starego pisma, przeciwnie, odsyła ona do milionów tekstów, artykułów, publikacji, specjalistycznych przeglądów, czasopism, które każdego dnia gromadzą się w bibliotekach i w centrach dokumentacji” [4,39]. Obronę druku wspiera Jean-Loup Lerebours z *Médiathèque d'Arles* cytując liczby wypożyczeń: proporcje między drukiem a materiałami audiowizualnymi kształtują się jak 3:1 (zwróćmy uwagę, że dane te dotyczą 1990 roku - *przypis autorów*), ale i on przewiduje wzrost wypożyczeń audio i wideo na niekorzyść druku, choćby z tego powodu, że przeczytanie książki pochłania znacznie więcej czasu niż wysłuchanie taśmy lub obejrzenie kasyety wideo [3,309].

W procesie gromadzenia kolekcji non-livres ujawniają się pewne paradoksy sygnalizowane przez Jeana Dufour: po pierwsze - w jakim kierunku zbierać zbiory: uniwersalnym czy specjalistycznym, po drugie - jak oceniać merytoryczną wartość propozycji multimedialnych przed ich zakupem, po trzecie - jak długo owe kolekcje zachowują swoją wartość, po czwarte - jak szkolić personel w tych „innych” dziedzinach, aby uniknąć błędów w selekcji ofert, itp. [10,22].

1 wreszcie przypadek szczególny (*Bibliothèque de France*)

Chociaż *Bibliothèque de France* nie jest, ściśle mówiąc, mediateką, to jednak w jej zbiorach kryje się wiele rodzajów mediatek: **Mediateka pisarza** (*Médiathèque de l'écrivain*) zawierająca dokumenty audiowizualne o literaturze pięknej i o jej twórcach, **Mediateka muzyczna** (*Médiathèque de la musique*) o całości życia muzycznego, o kompozytorach, dyrygentach, wykonaniach, **Obserwatorium Francji** (*Observatoire de la France*) pozwala z jednej strony na studium obrazu Francji i Francuzów poprzez dzieła, które ich ukazują, a z dru-

giej strony oferuje możliwość badań historii idei, mentalności, społeczeństwa, **Filmoteka filmów dokumentalnych** (Cinémathèque du documentaire) gromadzi całość francuskiej produkcji w tej klasie filmów, **Mediateka ilustracji prasowej** (Médiathèque de l'image de presse), która jest kolekcją dawnych oraz współczesnych ilustracji prasowych, oraz **Archiwa [żywego] słowa** (Archives de la parole), gromadzące nagrania słynnych głosów, różnorodnych dialektów i języków [6,47-48].

Bibliothèque de France dysponuje stosunkowo niedawno przyznanym i tylko częściowym egzemplarzem obowiązkowym [6,47], kupuje też filmy bezpośrednio od producentów (m.in.: Gaumont, Iskra, Films du jeudi), zawarła ponad dwadzieścia umów (dane za 1993 rok - *przypis autorów*) z takimi instytucjami, jak Institut national de l'audiovisuel, Centre national de la documentation pédagogique, Établissement cinématographique et photographique des armées, Centre national de la recherche scientifique, itp., w sprawie gromadzenia filmów, przezroczy, ilustracji i wszelkiego rodzaju nagrań [6,48].

IX. PODEJŚCIE DO KLASYFIKACJI RZECZOWEJ W MEDIATEKACH

W tej materii obserwujemy dwa stanowiska. Pierwsze reprezentuje Médiathèque de Saint-Quentin-en-Yvelines. Sprowadza się ono do „odmowy mieszania nośników” [12,34-35], co w opinii Philippe'a Debrion, ułatwia publiczności poszukiwanie tego, co ją interesuje. Ten system jest praktyczny i użyteczny. Inny nie miałby takich właściwości, gdyż „byłoby iluzją sądzić, że zmodyfikowanie klasyfikacji może wygenerować zupełnie nowe praktyki”, tym bardziej, że publiczność mediatek nie jest jednorodna [12,35]. Drugie rozwiązanie, wręcz przeciwne, zastosowano w Médiathèque du Blanc-Mesnil. Jego istotą jest tworzenie „centrów zainteresowań”, które idą od „zdrowia i dobrego samopoczucia” do „spektakli i sztuk pięknych”. „To nam pozwala - komentuje Dominique Stiegler - połączyć wokół jednego tematu wszystkie różnorodne nośniki: książki, czasopisma, kompakty, kasety wideo, ale także i dzieła podręczne” [7,39]. Dodajmy, że zagospodarowanie przestrzeni w tej mediatece odpowiada tej właśnie zasadzie: podziałowi tematycznemu.

Podobnymi zasadami podziału rzeczowego zbiorów, albo według pierwszego modelu (nazwijmy go technicznego, tj. według nośnika informacji, np. książki, wideoteki, itp.), albo według drugiego (mniej lub bardziej woluntarystycznej klasyfikacji na kręgi tematyczne niezależne od nośnika informacji), kierowano się w innych mediatekach [10,23].

Kilka przykładów rzeczowej klasyfikacji książek w La Villette (wybór):

dzieła dla szerokiej publiczności

L11 Dzieła popularnonaukowe

L13 Praktyczne przewodniki

- L14 Dzieła dla amatorów²
- L15 Dzieła podręczne
- L16 Dzieła refleksji ogólnej lub osobistej
- L17 Publikacje dziennikarskie
- L19 Książki świadectwa (o jakichś wydarzeniach, których autor książki był świadkiem lub w których sam uczestniczył)
- L22 Książki obrazkowe
- L23 Komiksy
- L24 Książki o grach
- L25 Dzieła klasyczne
- L28 książki-przedmioty (livre-objet) [4,36]
- profesjoniści
- Dla profesjonalistów o średnim lub wyższym uniwersyteckim, ewentualnie politechnicznym, wykształceniu, mediateka oferuje m.in.
- L44 katalogi produktów
- L46 studia i materiały na temat rynku, ekonomii, futurologii,
- L48 normy, itd.

Lecz co zrobić z publikacjami z pogranicza szarlatanerii, takim jak „Tao fizyki. Sprawozdanie z sympozjum w Kordobie” i „efektami mityczno-medialnymi” (typu „pamięć wody”, „zimna fuzja”)? Nie chcąc dokonywać cenzury, zdecydowano się umieścić powyższe dzieła ezoteryczne w kontekście historycznego rozwoju nauk humanistycznych [4,36]. Zasygnalizujmy, że przed analogicznymi trudnościami stanęli polscy bibliotekarze, zwłaszcza w bibliotekach otrzymujących w ramach egzemplarza obowiązkowego równie nieokreślone, pseudomistyczne lub pseudopsychologiczne „naukowe” publikacje nawiedzonych wydawców.

X. UDOSTĘPNIANIE GRATISOWE CZY PŁATNE?

Przynajmniej w części mediateki muszą utrzymywać się z własnych funduszy (w jakiej części nie zdołaliśmy ustalić - *przypis autorów*), resztę finansują władze lokalne i państwo [m.in. 4,39]. Z powyższego wynika, że niektóre usługi są płatne. I tak w Médiathèque de Saint-Étienne praca w Vidéothèque de consultation (przeglądanie filmów dokumentalnych i zbiorów filmów dotyczących regionu) jest darmowa, tj. tylko za okazaniem karty bibliotecznej; za to wypożyczanie kaset wideo VHS do domu, czy to filmów dla dorosłych czy dla dzieci, fabularnych lub dokumentalnych (po dwa tytuły na tydzień) jest możliwe dla tych, którzy dysponują kartą biblioteczną i opłacają roczny abonament w wysokości 250 FF (wysokość opłaty w roku 1994) [11,29]. Także korzystanie z baz danych jest płatne w wielu (we wszystkich?) mediatekach.

² W jakim sensie „amatorów”? - tego nie wiemy - *przypis autorów*.

XI. ROZWIĄZANIA ARCHITEKTONICZNE

Większość mediatek, to instytucje usytuowane w nowoczesnych, specjalnie w tym celu wzniesionych budynkach. Niestety nie mogliśmy dotrzeć do oryginalnych projektów architektonicznych, a na podstawie fragmentarycznych opisów zawartych w materiałach cytowanych w bibliografii nie można było pozwolić sobie na dokonanie rzetelnej analizy zagospodarowania przestrzeni stojącej do dyspozycji mediatek, ani na wyciągnięcie uzasadnionych wniosków.

Dysponujemy jedynie kilkoma danymi statystycznymi o wielkości niektórych mediatek (chodzi o tzw. surface totale, tj. powierzchnię całkowitą):

Le Blanc-Mesnil - 2.900 m²

Issy-les-Moulineaux - 3.772 m²

Saint-Quentin-en-Yvelines - 5.000 m²

Saint-Étienne - 6.000 m²

La Villette - 12.000 m² (z czego 9.000 m² dostępne dla publiczności; całość jest częścią składową wielkiego kompleksu zwanego Cité des sciences et de l'industrie o powierzchni 100.000 m²) [dane w: 2,138].

XII. REFLEKSJE KOŃCOWE

Dokonany przegląd mediatek i problemów jakie w nich występują, skłania nas do następujących refleksji ogólnych:

- zaawansowanie techniczne mediatek znacznie przewyższa klasyczne biblioteki i sprawia, że są one instytucjami już z XXI wieku, których aktualne możliwości jeszcze niedawno sytuowały się w granicach prawdziwego science fiction;
- mediateki są bibliotekami ze względu na tradycyjne operacje dokonywane na dokumentach (gromadzenie - opracowanie - udostępnianie), a jednocześnie są czymś jakościowo innym, ze względu na koncentrację i ekspozycję, mniej lub bardziej zespolonych, różnych, bardzo odmiennych (hétérogène) nośników informacji;
- mediateki pełnią te same funkcje społeczne, edukacyjne i ludyczne co biblioteki, ale w znacznie szerszym zakresie dzięki technologicznemu postępowi przekazywania i utrwalania informacji;
- cele mediatek są w swej istocie te same co tradycyjnych bibliotek, ale ich oddziaływanie na społeczność, której służą jest o wiele intensywniejsze, mimo, iż nowe sposoby informacji nie wyparły słowa pisanego, a często je wręcz wzmacniają (znane zjawisko nasilenia wypożyczeń dzieł literatury pięknej po projekcjach ich udanych adaptacji kinowych czy telewizyjnych).

Czy w miarę dalszego postępu technologii gromadzenia i udostępniania informacji na coraz doskonalszych, być może rewolucyjnych nośnikach, klasyczne biblioteki muszą w przyszłości przepoczwaczyć się w mediateki? To pytanie

pozostaje otwarte i aktualnie nie ma na nie uzasadnionej, sensownej odpowiedzi. Prawdopodobnie biblioteki mogą ewoluować w kierunku mediatek, ale chyba nie muszą, gdyż jak sądzimy, oba typy instytucji, tj. biblioteka i jej multimedialna mutacja, będą egzystować obok siebie, tym bardziej, że i tradycyjne biblioteki nie będą się ograniczać wyłącznie do słowa pisanego, chociaż, jak przypuszczają niektórzy, i my podzielamy ich pogląd, obie konkurujące ze sobą formy pozostaną, mimo wszystko, „sanktuariami książki” [10,24], choć, co oczywiste, w różnicowanym stopniu.

XIII. BIBLIOGRAFIA

Skróty:

BBF = Bulletin des Bibliothèques de France

LdeF = Livres de France

- [1] BBF 1988 (numer 6) strony 492-493 Médiathèque: le nouveau look
- [2] BBF 1990 (2) 136-150 BISBROUCK Marie-Françoise, La médiathèque de la Cité des sciences et de l'industrie de La Villette
- [3] BBF 1990 (5) 308-311 LEREBOURS Jean-Loup, La médiathèque d'Arles: vingt mois après
- [4] BBF 1992 (6) 34-40 AGOSTINI Francis, La politique du livre à la Médiathèque [de La Villette]
- [5] BBF 1993 (1) 28-29 DURFORT Béatrice de, Une nouvelle médiathèque d'école d'art. [= École des Beaux-Arts de la Ville de Paris]
- [6] BBF 1993 (3) 46-48 WELLHOFF Marie-Christine, Politique d'acquisition des documents audiovisuels à la Bibliothèque de France
- [7] LdeF 1994 (161) 39 Le Blanc-Mesnil s'offre une médiathèque d'avant-garde
- [8] BBF 1994 (2) 8-12 BERTRAND Anne-Marie, La médiathèque questionnée
- [9] BBF 1994 (2) 13-17 SINEUX Michel, À la recherche de la médiathèque, ou la musique peut-elle adoucir les mœurs?
- [10] BBF 1994 (2) 18-25 DUFOUR Jean, L'An 2 de la médiathèque
- [11] BBF 1994 (2) 26-30 MARIN François, La nouvelle bibliothèque de Saint-Étienne: de la médiathèque du futur à la médiathèque d'aujourd'hui
- [12] BBF 1994 (2) 31-35 DEBRION Philippe, La médiathèque du Canal à Saint-Quentin-en-Yvelines
- [13] BBF 1994 (2) 36-37 JACQUES Jean-François, La médiathèque d'Issy-les-Moulineaux

ABSTRAKTY - ABSTRACTS

Zbigniew Sławiński: Libraries and the national consciousness.

The article broadly and comprehensively describes Polish research and people's libraries in the Wielkopolska region (Greater Poland) during the period of partitions, and their struggle for maintaining Polish national consciousness. The role of the following libraries is analysed: Raczyński Library, Library of the Polish Academy of Sciences - Kórnik, Library of the Poznań Society of the Friends of Science (PTPN) as well the libraries of the Society for People's Education (Tow. Oświaty Ludowej) and the Society for People's Reading Rooms (Tow. Czytelni Ludowych). The article is a further contribution to an attempt at explaining the organisational activities in the partitioned country.

Teresa Dachtera: Konstanty Świdziński and his collection

The article summarises the life and work of Konstanty Świdziński, a person of great merit in the history of Polish culture though much underestimated. Konstanty Świdziński was a collector, bibliophile, and scholar and lived in the nineteenth century. His collection of books and pictures made valuable addition to the Krasziński's Estate Library (Biblioteka Kraszińskich).

Barbara Zakrzewska-Nikporczyk: Internet for librarians, with special regard to its use by music librarians.

The following paper was presented at the National Conference of Music Librarians in Warsaw in October 1996. The aim of the paper is to show the usefulness of the Internet and its application to specific needs of music librarians. The possibilities of the use of the Net are generally described: e-mail, newsgroups, document delivery (FTP), remote log-in, WWW-browsers, and gopher. Electronic access to library catalogues (OPACs) within the existing computer systems has been presented with the case study of the academic library of Welsh University at Aberystwyth. Interlibrary document delivery has also been briefly discussed. WWW-browsers have been described in detail as well as the ways to gain access to electronic library catalogues, useful searching engines and datascources. Commercial and free of charge music databases available on the Internet are described and discussed. Finally, interesting sites for music librarians are presented and evaluated.

Bogumił Skoczyński: Selection models of general library collections

Kinds and objectives of selection - preselection, immediate selection (before incorporation of books and periodicals to the collections); secondary and retrospective selection (weeding). Goals of selection - economic rationality, avoidance of collecting useless material, diminishing costs of storage, rational storage policy of the bookstock. Theoretical model of selection and preselection. Selection and global acquisition policy. Priorities in selection. Selection procedures - general rules in selection, selection control, further displacement of the selected material. Controversies in selection - new classifications (new subjects), language of the publication, original version vs. translation, the size of the edition, peculiar publishers (e.g., Polish publishing houses abroad). Instead of conclusion - each universal library creates its own particular selection model based on fixed rules described in the article.

Bogumił Skoczyński, Jadwiga Grysa: French multimedia libraries (médiathèques) - the key to the knowledge and culture of the 21st century.

Different understanding of the notion "multimedia library". The time of origin of the multimedia libraries in question. How do the French librarians see the objectives to be fulfilled by multimedia libraries. The structure of the users of multimedia libraries. An attempt at drawing up the Charter of the Multimedia Library (*Chartre pour la Médiathèque*). The organisation of work of multimedia libraries as seen from the personnel involved. The organisation of work as seen from the users. Specific problems of document acquisition (wide

range of IT media). Types of subject classification in multimedia libraries. Circulation free of charge or with charge fees. Architectural treatment in multimedia libraries. Final reflections - comparison of the functions and the range of activity of multimedia and traditional libraries.

Jerzy Hattas, Józef Marcinkiewicz: Library system in Lithuania. Similarities and differences to Polish standards.

The paper briefly describes the library system in Lithuania based on the new Library Act of July 6th 1995. Since Poland has not received a similar legal act of the same stature yet, an analysis of the new Polish project of the library act of August 16th 1995 has been carried out to bring out similarities and dissimilarities. Author draws the conclusion that there are many more similarities than differences. Major differences are to be seen only in such matters as material resources of the library, deposit copy regulations, and personnel questions.

Andrzej Nowakowski : The conditions of storage of library material...

The author describes the situation in storing library material, with Poznań University Library as the case study. The survey covers the years 1976-1996, and shows how the difficulties in the stacks translated into the quality of reader's services of the library. More important numbers for the 1980s and 1990s are given as well the ratios for the most difficult years for the stacks.

Artur Jazdon: Older German-language collection of Poznań University Library and other research and scientific libraries of the town.

Poznań as a German studies centre. Accumulation of relevant material in holdings of the following libraries: University Library, the Library of the Poznań Society of Friends of Arts and Sciences (PTPN) and Municipal Library. Development of German-language literature of their holdings. Formal characteristics of German-language collection of each of the libraries. Description of specific categories of special collections and classification (according to subject classification) of their main (basic) collections from the point of view of the German-language component of the library material.

Hanna Warnke: Leeds University Library

The article was written during a short placement at Leeds University Library (UK). It presents the library and research information systems of the University exemplified here by its two largest libraries: Brotherton Library and Edward Boyle Library. Information pertaining to the library resources and the services they provide is supported by data from 1995-1996.